

การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารสถานศึกษา*

THE APPLY TO APARIHANİYADHAMMA IN SCHOOL ADMINISTRATION

ธรรมรัช แมดมิ่งเหง้า¹, สมเดช นามเกต², และ อภินันท์ จันตะนี³

Thammathach madming-ngao¹, Somdet Namket², and Aphinan jantanee³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻³Mahachulalongkorrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: thammathach24@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ดี เพราะอภินิยธรรมนั้นก็คือธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม ผู้บริหารในฐานะที่เป็นตัวแทนของบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารคือ ผู้ที่แบ่งงานให้ตามความสามารถของแต่ละบุคคลและให้คำแนะนำการทำงานนั้นอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ปัญหาในการบริหารสถานศึกษานั้นมีมากหากไม่จัดการให้ดีก็จะทำให้สถานศึกษาไม่เดินไปข้างหน้า เช่น ปัญหาการบริหารงานที่ไม่แบ่งหน้าที่กันทำ ไม่มีการพูดคุยกัน หรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เป็นต้น การบริหารโรงเรียนโดยหลักของพุทธศาสนานับเป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความลุ่มลึกมีความทันสมัย และเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าได้สอนคนให้เป็นคนดีให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอนให้คนดำเนินชีวิตอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ สอนให้ทุกคนเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานจะเกิดความอ่อนนุ่มและการบริหารงานมากขึ้นและเกิดความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมได้ จึงได้นำหลักการบริหารนิยธรรมมาช่วยในการบริหารการศึกษา เพื่อเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับคนในสังคมไทยได้มีความเจริญงอกงามสืบไป

คำสำคัญ: อภินิยธรรม, การบริหารสถานศึกษา

* Received 5 February 2023; Revised 15 February 2023; Accepted 26 February 2023

Abstracts

Effective education management and effective management will result in have a positive impact on the quality of learners which is considered the heart of education management. Applying the principles of Aparihaniyadhamma to use in educational administration is another good approach. Because the Aparihaniyadhamma is the Dharma which is not the place of decline. It is a dharma that causes prosperity for both individuals and the public. Administrators as representatives of school personnel, administrators are those who divide tasks according to individual abilities and systematically guide them to achieve maximum efficiency. There are many problems in the management of educational institutions, if not managed well, it will cause the educational institutions to not move forward. For example, management problems that do not share duties. no talk or not complying with the established rules, etc. School administration based on Buddhism principles This is another dimension that is profound and modern. And it is accepted in society that it has taught people to be good people to live together happily. Teach people how to live their lives to be successful. Teach everyone to be good people with morals and ethics. which, if applied to management, will result in softness and more management and flexibility to suit appropriate situations. Therefore, the principle of Aparihaniyadhamma has been used to help in the administration of education. To be another way to provide education for people in Thai society to continue to flourish.

Keywords: Aparihaniyadhamma, school administration

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการแสวงหากลยุทธ์ในการพัฒนาประชากรในประเทศ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้านก็ว่าได้ ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การทำให้บุคคลในชาติมีคุณภาพมีศักยภาพที่ดีนั้น ก็เพื่อเป็นกำลังอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ที่กล่าวมาล้วนต้องอาศัยกระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาถือได้ว่าเป็นตัวช่วยสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ ให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักชีวิตเข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัย แล้วนำความรู้ ความเข้าใจมาใช้แก้ปัญหา รวมทั้งสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), 2550, หน้า 3)

การจัดการศึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้นต้องเริ่มจาก “การบริหาร” เพราะหากการบริหารเป็นเลิศการศึกษาในระดับต่างๆ ก็จะมีคุณภาพตามความประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ด้วยการบริหารจึงควรมีการประยุกต์จากรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ ซึ่งในที่นี้ได้นำเสนอหลักการบริหารมาเป็นรูปแบบในการบริหารการศึกษา การจัดการบริหารการศึกษาหรือการบริหารโรงเรียน ควรจะต้องประกอบด้วย 5 งาน คือ (1) งานวิชาการ, (2) งานธุรการ, (3) งานบริหารบุคคล, (4) งานกิจการนักเรียน, และ (5) งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (ประเสริฐ เชษฐพันธ์, 2542, หน้า 88) เหตุผลที่ทำให้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำไม่ประสบความสำเร็จ โดยพบสาเหตุ 4 ประการ คือ (1) หลายหลักสูตรโฟกัสผิดจุด ใช้เวลานานเกินไปกับการให้ข้อมูลและเนื้อหา แต่ยังไม่ให้งานที่จะทำให้ผู้นำพัฒนาตนเองน้อยเกินไป ผู้นำส่วนใหญ่รู้ว่าตัวเองต้องทำอะไรและอะไรที่พวกเขาขาดการพัฒนา (2) หลักสูตรจำนวนมากมักจะขาดการเชื่อมโยงกับงาน (3) หลายหลักสูตรล้มเหลว ที่จะประสานระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทำให้ขาดการมีปฏิสัมพันธ์ และ (4) หลักสูตรที่ผ่านมามักออกแบบเหมือนเป็น (event) มากกว่าจะเป็นกระบวนการระยะยาว โดยจัดกิจกรรมสั้นๆ แต่ขาดการติดตามผล (Patrie, 2014) การจัดการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง โดยกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาคือกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้แก่ “ผู้บริหาร” “โรงเรียน” และ “ครูผู้สอน” เมื่อผู้บริหารมีความพร้อมและมีศักยภาพในการพัฒนาก็จะสามารถเป็นผู้นำให้แก่ครูสอนในการจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูที่มีคุณภาพ ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวิถีชีวิต

ของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วย “ความเพียร” จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542, หน้า 5)

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นก็ได้เห็นถึงสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมแห่งการศึกษาว่ามีปัญหาอะไรที่ควรเร่งในการแก้ไขและให้ความสำคัญ ซึ่งจากที่กล่าวมาจึงได้ยกรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาถือได้ว่าเป็นหลักธรรมที่คู่ควรแก่นักปกครองทั้งหลาย เพราะว่าหลักธรรมนี้สามารถนำมาใช้ได้ในทุกช่วงยุคสมัย ล้วนเป็นหลักธรรมที่มีความทันสมัยอยู่เสมอ หากจะพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปในระดับโลกก็ควรเริ่มที่การพัฒนาผู้บริหารนั่นเอง

อปริหานิยธรรม

อปริหานิยธรรม 7 สำหรับหมู่ชนและผู้บริหารบ้านเมือง

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชน หรือผู้บริหารบ้านเมือง (things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (to hold regular and frequent meetings)
- (2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ (to meet together in harmony, disperse in harmony, and do their business and duties in harmony) ขอนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า: พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย
- (3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม (to introduce no revolutionary ordinance, or break up no established ordinance, but abide by the original or fundamental Vajjian norm and principles)
- (4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชีเคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (to honour and respect the elders among the Vajjians and deem them worthy of listening to)

(5) บรรดาภุคสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุดคร่าขึ้นใจ (the women and girls of the families are to dwell without being forced or abducted)

(6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำ แก่เจดีย์ทั้งหลายเหล่านั้นเสื่อมทรามไป (to honour and worship the Vajjian shrines, monuments and objects of worship, both central and provincial, and do not neglect those righteous ceremonies held before for them)

(7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ปองกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กิน ความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก (to provide the rightful protection, shelter and support for the Arahants and wish that the Arahants who have not come may enter the realm and those who have entered may dwell pleasantly therein)

อธิปหานิยธรรม 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครองรัฐ โดยระบอบสามัคคีธรรม (republic) ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้นอกจากจะการใช้การเกลี้ยกล่อมหรือแยกให้แตกสามัคคี (พระพรหม คุณณาณ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559, หน้า 211-212)

อธิปหานิยธรรม 7 ของภิกษุ

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนทั้งหลาย หรือเกี่ยวกับนักผู้บริหารบ้านเมือง (things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare)

(1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (to hold regular and frequent meetings)

(2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม ที่สังฆจะต้องทำมิให้บกพร่อง (to meet together in harmony, disperse in harmony, and do the business and duties of the Order in harmony)

ข้อนี้แปลอีกอย่างว่า: พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นจัดการแก้ไขสิ่งเสียหาย เหตุไม่งาม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สังฆจะต้องทำ

(3) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ (to introduce no
revolutionary ordinance, break up no established ordinance, but train oneself in
accordance with the prescribed training rules)

(4) ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุ
เหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (to honour and respect those
elders of long experience, the fathers and leaders of the Order and deem them
worthy of listening to)

(5) ไม่ลู่อ่านาจตันหาคือความอยากที่เกิดขึ้น (not to fall under the influence
of craving which arises)

(6) ยินดีในเสนาสนะป่า (to delight in forest retreat)

(7) ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า สพรหมจรรย์ (เพื่อนพรหมจรรย์)ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยัง
ไม่มาขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่โดยผาสุก (to establish oneself in mindfulness, with
this thought, “Let disciplined co-celibates who have not come, come hither, and
let those that have already come live in comfort.”) (เรื่องเดียวกัน. หน้า 212- 213)

“อปริหานิยธรรม” เป็นธรรมที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่าย
เดียว มี 7 อย่าง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตยการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคม
จะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของ
ทุกคนในสังคมซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการ
ประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาดทุกคนก็จะยอมรับในสิ่ง
ที่เกิดขึ้นได้อย่างสมเหตุสมผล

(2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความ
ยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็
สำเร็จได้ เช่น ในการทำงานมีอะไรปรึกษาหารือกันก็ต้องอยู่พร้อมๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้
ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ

(3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกล้มสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ของคณะที่เคยตั้งไว้ และสังคมตามความพอใจของตน หรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องสูงสุด

(4) เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่ เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำถ้าเราให้การเคารพ และเชื่อฟังผู้นำสังคมก็จะไม่วุ่นวาย และผู้นำจะต้องทำตัวให้มีความน่าเชื่อถือด้วยเป็นประการสำคัญ

(5) ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรีสตรีถือว่าเป็นเพศแม่เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใดๆ ผู้หญิงถูกกดขี่คร่ำครวญขึ้นมากๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้นมากขึ้นตามด้วย

(6) สักการะเคารพเจดีย์หมายถึง การให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน และระลึกถึงกัน

(7) ให้การอารักขา คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์คือการคุ้มครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอด พระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย 4 เป็นต้น

ธรรมทั้ง 7 อย่างนี้ ตั้งอยู่ในผู้ใดหรือองค์กรใด ผู้นั้นหรือองค์กรนั้นไม่มีความเสื่อมเลย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว (Siam Academic, 2015, pp: 92)

“อุปทานิยธรรม” แปลว่าธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมทั้งหลาย มีความเป็นไปเพื่อความเจริญที่สุดเพียงฝ่ายเดียว เพราะว่าเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดความสามัคคีเป็นที่ตั้ง และทุกคนมีความรับผิดชอบที่สุดต่อส่วนรวม ให้เคารพนับถือซึ่งกันและกันเป็นหลักธรรมที่เน้นการทำงานทุกอย่างร่วมกันหรือทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบัน ให้มีความเข้มแข็ง “หลักอุปทานิยธรรม” นี้ สามารถนำไปใช้ได้ทุกหมู่เหล่าเพื่อความเจริญรุ่งเรือง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักร (บ้านเมือง) ในการนำไปปกครอง หรือฝ่ายศาสนจักร ทุกคนย่อมจะเข้าใจอยู่แล้วว่าการมีความสุขความเจริญของบุคคลย่อมอิงอาศัย “สถาบัน” คำว่าสถาบันในที่นี้ หมายถึง องค์กรหนึ่งๆ เช่น วัด ศาสนา โรงเรียน กระทรวง กรมกองต่างๆ เป็นต้น ที่ให้บริการความสุขความเจริญให้แก่สมาชิกในองค์กรนั้นๆ หรือผู้ที่มารับบริการด้วย เรียกว่าสถาบันดังนั้น สถาบันจึงต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีความหลากหลายคนเป็นสมาชิก คนหลายคนก็มีทัศนคติ ความคิด จิตใจที่แตกต่างกัน การดำรงรักษาสถาบันนั้น ให้มีความมั่นคงเจริญรุ่งเรืองสืบไปไม่ให้

เสื่อมถอยลงไปในนั้น จึงเป็นเทคนิคที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่ามีหลาย ชนเผ่า ที่หายสาบสูญไปอย่างสิ้นเชิง มีบางประเทศที่ขาดอิสรภาพมีลัทธิมิชชันนารี เป็นจำนวนมาก ที่สลายตัวทั้งหมดทั้งมวลนั้น เกิดจากการบริหารงานของสถาบันนั้นๆ ที่มีความไม่ถูกต้องเหมาะสม ถึงแม้ว่า พระพุทธศาสนาซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสถาบันที่ยิ่งใหญ่สถาบันหนึ่งในโลก ก็ตกอยู่ในวิถีแห่งความเสื่อมและความเจริญได้เช่นกัน ทั้งๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางในการรักษาพระศาสนาให้มั่นคงไว้แล้ว แต่ในอีกมุมมองหากพุทธบริษัท 4 ทั้งหลายไม่ประพฤติหรือปฏิบัติตามแนวที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ก็อาจส่งผลให้พระพุทธศาสนาถึงความเสื่อมถอยไปได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นแล้ว “เราทุกคนจึงมีหน้าที่ดูแลรักษาสถาบัน” ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะของผู้บริหารหรือสมาชิกก็ตามก็ควรให้ความสำคัญที่จะศึกษาเรียนรู้ “หลักอปริหานิยธรรม” ให้เข้าใจถ่องแท้เพราะหลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบริหารและพัฒนาสถาบันให้เจริญงอกงาม มีความรุ่งเรืองสืบไป ไม่เสื่อมถอยลงตามกาลเวลา ทั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งทางฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร ทุกระดับทั่วทุกองค์กรในประเทศ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งหลักธรรมที่มีความทันสมัยอยู่เสมอและสามารถนำไปใช้ได้ตลอด (พระมหาพุทธพิชัย สิริขโย, 2561)

“อปริหานิยธรรม” นั้น เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมเป็นหลัก ก่อเกิดเป็นความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกันอันเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานร่วมกัน นอกจากนั้นแล้วยังสอนให้รู้จักหลักการทำงานที่ดีมีการเสียสละ คือการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบันให้มีความเข้มแข็ง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในสังคมทุกภาคส่วนทั้งฝ่ายผู้บริหารบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์ด้วยเช่นกัน เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นในสังคมการศึกษา ในสังคมการบริหาร และในสังคมไทยเป็นที่สุด

การบริหารสถานศึกษา

คำจำกัดความของการบริหารสถานศึกษา

ในการบริหารสถานศึกษาผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหารการศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหารภาพรวมของการบริหารทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษามี ความเหมาะสม

คำจำกัดความของคำว่า “การบริหาร” (Administration) ใช้ในความหมายกว้างๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่ง คือ “การจัดการ” (Management) สามารถใช้แทนกันได้กับคำว่า การบริหาร ส่วนมากหมายถึง การจัดการทางธุรกิจมากกว่า (Peter F Drucker) คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น (Herbert A. Simon) กล่าวว่่าคือกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน คำว่า “การบริหารการศึกษา” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคน ร่วมกัน ดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้านนับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่ อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตน ดำเนินชีวิตอยู่อย่างมั่นคง คำว่า “สถานศึกษา” หมายความว่าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันหรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หรือ มีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและตามประกาศ กระทรวง การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบ อย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิง วิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้ การบริหารจึงเป็น “ศาสตร์” (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์แต่ถ้า พิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็น “ศิลป์” (Arts) ปัจจัยที่สำคัญกล่าวคือ เป็นการบริหารที่สำคัญมี 4 อย่าง ที่เรียกว่า (4Ms) ได้แก่ (ภาววิชา ธาราศรีวิสุทธิและวิบูลย์ โทณะบุตร, 2542, หน้า 6)

- (1) คน (Man)
- (2) เงิน (Money)
- (3) วัสดุสิ่งของ (Materials)
- (4) การจัดการ (Management)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหารงานทางการศึกษาหรือไม่ว่าจะเป็นองค์การใดก็ตามล้วนต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานเพื่อนำองค์การนั้นๆ ให้ไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จที่ได้ตั้งไว้

ความหมายของการบริหาร

“การบริหาร” หมายถึง (Administration) เป็นการลงมือกระทำหลังจากวางหลักการบริหาร แล้วในขั้นตอนนี้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อที่จะนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ทั้ง บุคลากร วัสดุ งบประมาณ มาจัดการตามหลักการที่วางไว้ โดยมีกระบวนการที่ชัดเจนเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จ เป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในเบื้องต้น “การบริหาร” กล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ภารดี อนันต์นาวิ, 2552, หน้า 1) “การบริหาร” (Administration) หมายถึง การดำเนินการร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ปัจจัยต่างๆ เข้ามามีส่วนสนับสนุนในการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้ (สันติ บุญภิรมย์, 2552, หน้า 49) “การบริหาร” (Administration) เป็นการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหารและสมาชิกในองค์การ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ (บรรจบ บุญจันทร์, 2556, หน้า 38) และมีความสอดคล้องเพิ่มเติมที่ว่า “การบริหาร” (Administration) เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างที่คุณคนร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้ทรัพยากรตลอดจน เทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2557, หน้า 3)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า “การบริหาร” (Administration) เป็นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบในการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายของหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่เล็กหรือใหญ่ก็ควรมีกระบวนการที่แน่ชัด เพื่อการปฏิบัติที่มีระบบระเบียบ

ความสำคัญของการบริหาร

ความสำคัญของการบริหารไว้ว่า การบริหารมีความสำคัญในแง่ของการบริหารจัดการในรูปของทุนมนุษย์ คือ

(1) ช่วยสร้างความเจริญเติบโตมั่นคงให้แก่องค์กรในฐานะที่งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะทำให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความพร้อมเข้ามาเชื่อมโยงภารกิจต่างๆ ของแต่ละหน่วยงานในองค์การ

(2) ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคลากรได้ปฏิบัติงานที่ตนเอง มีความรู้ความสามารถและยังจะส่งผลทำให้เกิดการทุ่มเท เสียสละ จงรักภักดีต่อองค์กรมากขึ้น ช่วย กระตุ้นให้บุคลากรตื่นตัวที่จะเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ แบบหลากหลาย

(3) ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่สังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะการบริหารทรัพยากร มนุษย์ที่ดีเยี่ยมจะช่วยเสริมให้บุคลากรมีคุณภาพ มีงานทำสร้างผลผลิตให้แก่องค์กร และเพิ่มรายได้ ให้แก่ประเทศชาติอีกทางหนึ่ง (วิลาวรรณ รพีพิศล, 2554, หน้า 9)

“การบริหาร” เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จและเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า การบริหารมีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งในการช่วยก่อให้เกิดการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน การตัดสินใจเป็นการจุดประกายให้มีการเริ่มต้นในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งมีการดำเนินการตามลำดับ เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและบังเกิดประสิทธิผลในงานนั้นเนื่องด้วยผู้ปฏิบัติงานได้มองเห็นคุณค่าของการบริหาร (นุรไอนี เจ๊ะกา, 2557, หน้า 13) ความสำคัญของการบริหาร เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารงานและบริหารคนอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องทำหน้าที่จัดการเรื่องระบบงาน และวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดระบบการผลิต การให้บริการหรือการดำเนินงานทุกด้านให้เป็นไปด้วยดี และสามารถประสานการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (เกียรติศักดิ์ ช่างเรือน, 2559, หน้า 11)

ที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า “ความสำคัญของการบริหาร” เป็นการกำหนดแบบแผนที่ดีในการทำงานอย่างมีระบบแบบแผน มีขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ได้ดีมีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นการช่วยสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของแต่ละคนอีกด้วย

การนำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา

สมบัติ เจนสระคูและคณะ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหาร ตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านพร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม รองลงมา คือด้านไม่ลุกแก้อำนาจ ความอยากความเห็นแก่ตัว ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านใครเป็นใหญ่ เป็นประธานใหญ่ เคารพนับถือผู้ใหญ่

2. ค่าเฉลี่ยระดับระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการบริหารโรงเรียนของผู้บริหาร ตามหลักอุปทานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์การทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน

3. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะ พบว่า ด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิยต์ โรงเรียนควรจัดการประชุมใน 2 ลักษณะ คือ การประชุมสามัญประจำเดือน และการประชุมวิสามัญหรือการประชุมเฉพาะกิจด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม โรงเรียนควรกำหนดวัน เวลา ในการจัดประชุมสามัญประจำเดือนให้ชัดเจน เพื่อผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาสามารถจัดเตรียมวาระการประชุม และข้อเสนอแนะในการประชุมไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะช่วยประหยัดเวลา ในการประชุม ด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน โรงเรียนควรมีกฎกำหนดกฎ ระเบียบของโรงเรียนการกุศลร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับกฎ ระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ด้านใครเป็นใหญ่ เป็นประธานใหญ่ เคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้บริหารควรบริหารจัดการโดยให้ครู และบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานในด้านต่างๆ ด้านไม่ลุกแก้อำนาจ ความอยาก ความเห็นแก่ตัว ผู้บริหารโรงเรียนควรรับฟังความคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะของครู และบุคลากรทางการศึกษา ด้านเคารพสักการะสิ่งที่ชุมชนนับถือ รักสันติ ชัดเกลาคิดใจอยู่เสมอ ผู้บริหารโรงเรียนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี อันติงามของชุมชนตามโอกาสที่เหมาะสม และด้านเคารพในพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ผู้บริหารโรงเรียนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของภิกษุสงฆ์ ตามโอกาสที่เหมาะสม

อนุวัฒน์ ศรีสะเกษ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอุปทานิยธรรม 7 เพื่อการทำงาน : กรณีศึกษาอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า

1) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 67 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหญิง ร้อยละ 65.67 เป็นชาย ร้อยละ 34.33 อายุ 31 - 40 ปี ร้อยละ 37.31 อายุ 21 - 30 ปี ร้อยละ 31.34 อายุ 41 - 50 ปี ร้อยละ 28.36 และอายุต่ำกว่า 21 ปี ร้อยละ 2.99 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีร้อยละ 70.15 ต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 25.37 ปริญญาโท ร้อยละ 2.99 และปริญญาเอก ร้อยละ 1.49 ตำแหน่งพนักงานจ้าง ร้อยละ 53.73 ข้าราชการ

ร้อยละ 43.28 และลูกจ้างประจำ ร้อยละ 2.99 2) การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลกุดธาตุ อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านพร้อมเพรียงในการประชุม มาประชุม เลิกประชุมและทำภารกิจอื่นๆ ให้พร้อมกัน อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติ หรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่างๆ อยู่ในระดับมากที่สุด 4) ด้านเคารพนับถือผู้บังคับบัญชา และรับฟังคำแนะนำจากท่าน อยู่ในระดับมากที่สุด 5) ด้านไม่ข่มเหงหรือล่วงเกินสตรี อยู่ในระดับมากที่สุด 6) ด้านเคารพสักการะปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุและรูปเคารพต่างๆ อยู่ในระดับมากที่สุด 7) ด้านให้ความคุ้มครองพระสงฆ์ผู้ทรงศีลและนักบวชอื่นๆ อยู่ในระดับมากที่สุด

พระสุรชัย สุรชัย (ทองกันยา) (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

1. การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่สงฆ์ต้องทำ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านตั้งใจอยู่ว่าเพื่อนภิกษุสามเณรเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และตำแหน่ง มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ปัญหา อุปสรรคในการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า เน้นการประชุมเพื่อรับนโยบาย ผู้บวชใหม่ไม่ค่อยรู้วินัย บางวัดขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดข้อบังคับภายใน พระภิกษุสามเณรที่มีภริยามารยาทเรียบร้อยไม่ค่อยได้รับการชื่นชมต่อหน้าสาธารณชน บางวัดไม่มีบทลงโทษที่เด็ดขาด บางวัดไม่ได้รักษาความสะอาดและไม่มีที่พักหรือห้องที่จัดไว้เฉพาะสำหรับอาคันตุกะ และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นโดยเสมอภาคกัน

ควรส่งเสริมการศึกษาพระวินัยตั้งแต่แรกบรรพชาอุปสมบท ควรกำหนดระเบียบภายในวัดโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของพระภิกษุสามเณรภายในวัด ควรยกย่องพระภิกษุและสามเณรที่มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ควรรักษาความสะอาดภายในบริเวณวัด และควรจัดที่พักสำรองไว้รองรับอาคันตุกะผู้มาเยือน

ปัจจัยของการบริหารงานสถานศึกษานั้น มีอยู่ 2 ปัจจัยหลัก คือ

1. “ปัจจัยทางด้านองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำ” ต้องอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินงานและเอื้อต่อการพัฒนาให้เกิดภาวะความสำเร็จแห่งการทำงานได้
2. “ปัจจัยทางด้านบุคลากร หรือคน” ต้องมีความรู้ความสามารถและมีความพร้อมที่จะพัฒนา ตนเองให้เก่งมากขึ้นต่อไป อย่าอ้าอยู่กับที่จนไม่มีความก้าวหน้า ต้องแสวงหาประสบการณ์มาเสริมความชำนาญให้เกิดกับตนจนได้ชื่อว่าเป็น “คนเก่ง”

อนึ่ง คนเป็นคนเก่งนั้น ย่อมส่งผลให้เกิดความสำเร็จของการงานได้ แต่ความเก่งอย่างเดียว ก็ไม่อาจจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพของการงานอย่างแท้จริงหากขาดอีกสิ่ง คือ “ความดี” ทั้งสองอย่างนี้หากประกอบเข้าด้วยกันจะทำให้ได้ผู้บริหารที่มีคุณภาพอย่างแท้จริงหรือในคำยุคใหม่เรียกว่าผู้บริหารที่ “ตรงปก” นั่นเอง

“ความเก่ง” ได้มาจากการมีความรู้ ความชำนาญ การมีประสบการณ์ ในเรื่องนั้นๆ ส่วน “ความดี” ได้มาจากการมี “คุณธรรม” คุณธรรมได้มาจากการน้อมนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไป ประยุกต์ใช้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ดังนั้นการพัฒนาประสิทธิภาพของการงานจะเกิดขึ้นได้ เพราะมีคนเก่งที่ดี มีหน่วยงานหรือองค์กรที่ดี แล้วความสำเร็จจะเกิดขึ้นแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการนำเสนอรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารสถานศึกษาเบื้องต้น ซึ่งไม่ได้มีที่สิ้นสุดเพียงทางเดียวเพราะหลักธรรมนั้นทางพระพุทธศาสนานั้นมีมาก นั่นก็ขึ้นอยู่กับว่าจะนำมาใช้ประโยชน์แบบใด

สรุป

“อปริหานิยธรรม” เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามในการนำไปใช้ในการบริหารงาน เพราะไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม เป็นหลักธรรมที่ป้องกันมิให้การบริหารหมุคณะเสื่อมถอยลงได้ แต่กลับเป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว ถ้าบุคคล กลุ่มคน หรือหมุคณะทั้งหลายนั้น สามารถปฏิบัติตาม “อปริหานิยธรรม” บุคคล กลุ่ม

คน หรือหมู่คณะนั้น จะต้องพบเจอแต่ความเจริญ ความก้าวหน้าในชีวิต ไม่มีความเสื่อม ความเสียหาย อันเป็นอุปการะมากสำหรับผู้ปฏิบัติ ผู้บริหาร หมูชน และคนในสังคม ดังที่กล่าวมานั้น จึงควรศึกษาหลักธรรมเรื่องอปริหานิยธรรมนี้ไว้ให้ดี เพราะหลักธรรมเรื่องอปริหานิยธรรม เป็นเทคนิคที่มีใจความสำคัญในการดำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบัน องค์การให้เจริญรุ่งเรืองสืบไปได้ ทำให้ไม่ไปสู่ความเสื่อมถอย ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมและในทุกระดับโดยไม่มีข้อยกเว้น กล่าวโดยที่สุดแล้วนั้นเป็นหลักธรรมที่มีความทันสมัยอยู่เสมอตลอดเวลาเข้าได้กับทุกยุคทุกสมัยสืบไป หรือกล่าวในบทที่สั้นว่า “การบริหารการศึกษาที่ดีควรมีหลักอปริหานิยธรรม เป็นใจกลางความสำคัญ” นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ ช่างเรือน. (2559). การศึกษาบทบาทการบริหารระบบการดูแลผู้เรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรีและ ฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2557). หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ติรณสาร. 2557. หน้า 3.
- นุรไอนี เจ๊ะกา. (2557). การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมาตรฐานสากล จังหวัดนราธิวาส. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 15. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- บรรจบ บุญจันทร์. (2556). การบริหารสถาบันเพื่อความเป็นเลิศ. มหาสารคาม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ราชภัฏมหาสารคาม. 2556. หน้า 38.
- ประเสริฐ เชษฐพันธ์. (2542). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2542. หน้า 88.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2550). ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2550. หน้า 3.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 34. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). 2559. หน้า 211-212.

_____ . เรื่องเดียวกัน. หน้า 212- 213.

พระมหายุทธพิชัย สิริชโย. (2561). การบริหารงานตามหลักอปรธานิยธรรม. วารสารสมาคมศิษย์เกา. 7(2), หน้า 139-147.

พระสุรชัย สุรชัย (ทองกันยา). (2564). การประยุกต์ใช้หลักอปรธานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2564.

ภาวิดา ธาราศรีวิสุทธิและวิบูลย์ ไตวณะบุตร. (2542). หลักและทฤษฎีบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2542. หน้า 6.

ภารดี อนันต์นาวิ. (2552). หลักการแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. ชลบุรี: สำนักพิมพ์มนตรี. 2552. หน้า 1.

วิลาวรรณ รพีพิศาล. (2554). ความรู้พื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ วิจิตรหัตถกรรม. 2554. หน้า 9.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). ดัชนีชี้วัด : เครื่องมือของการติดตามประเมินผล วารสารเศรษฐกิจ และสังคม. 2542. หน้า 5.

สันติ บุญภิรมย์. (2552). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร. บั๊คพอยท์. 2552. หน้า 49.

สมบัติ เจนสระคูและคณะ. (2561). การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปรธานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

อนุวัฒน์ ศรีชะเกษ. (2563). ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอปรธานิยธรรม 7 เพื่อการทำงาน : กรณีศึกษาอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น”.

Siam Academic. (2515). Review Vol.15, No.2, Issue 25, November 2014–February 2015. pp: 92.

Petrie, N. (2014a). Future Trends in Leadership Development: Center for Creative Leadership.